

# HUKUKİ BİLGİLER MECMUASI

Sahip ve Başmuharriri:

Paris Hukuk Fakültesi Doktoru

AVUKAT

Milâslı GAD FRANKO

TAHRİR HEYETİ

Fuat Hulûsi B. Temyiz Mahkemesi  
ikinci hukuk dairesi reisi

Sabri Şakir B. Ad. V. Hukuk İşleri  
Müdürü

Mustafa Reşit B. İstanbul Hukuk  
Fakültesi Mûderrislerinden

Ahmet Refik B. Sabık Temyiz Mah-  
kemesi azasından

Ali Kemal B. İstanbul Hukuk Fa-  
kültesi Mûderrislerinden

M. Şarl Kroza İstanbul Hukuk Fa-  
kültesi Mûderrislerinden

M. Aşil mester. Paris Hukuk Fa.  
Mûderrislerinden

M. Şavgran. Paris Hukuk Fa. fahri  
Mûderrislerinden

M. A. Salem. Hukuku Düvel Mec-  
muası tahrir heyetinden

Bahir B. Kavanin ihzari komisyonu  
azasından

Hamdi Halim B. Avukat

Adres: Galata Bahtiyar han Avukat Gad Franko Bey yazıhanesi

Telefon: Beyoğlu 3009

Bir nüshanın bedeli 35 kuruştur

Bir senelik abonemanı Posta ücretile beraber  
400 kuruştur.

Türkiye harici için 500 kuruştur

İSTANBUL

BANKALAR MATBAASI

Haim, Rozio ve Ş<sup>ki</sup>

1932

## **Ticarî satış mukavelesine riayetsizlik halinde tazminat**

Yazan : M. Reşit

(Ticaret kanunu No. 712-715)

Ticarî mahiyeti haiz satış mukavelesi ahkâmına âkit taraflardan biri riayet etmediği takdirde diğerinin, onu mukavele ahkâmına riayete icbar edebileceği veya bu riayetsizlik sebebiyle ondan tazminat alabileceği muhakkaktır. Ancak, tatbikatta, taahhüdünü ifa etmiyen âkidin *ne şerait dahilinde* tazminat vermeğe mecbur olduğu veya ifayı taahhüde icbar edilebileceği bazı müşkülata sebebiyet vermektedir.

Mukavele ahkâmına riayet etmiyen âkidin ne şerait dahilinde tazminat ile mükellef olduğu ticaret kanunu 712-715 maddelerinin mevzuunu teşkil etmektedir.

Bu maddeler ahkâmına nazaren, evelemirde, müşteri mukavelede tasrih edilerek tayin edilmiş müddet zarfında bedeli vermezse bu bedel kendisinden dava olunabilir. Bu hakkın, ne vakite kadar istimal olunabileceği kanunda tayin edilmediğinden, umumî hükümlere tevfikan mürurüzaman haddine kadar dava hakkı istimal olunabilir.

Mukavelede bedeli tediye için sarih bir müddet tayin edilmemiş ise, bu bedel âkitlerin zımnen kabul ettikleri zamanda ödenmek icabeder. Çünkü, kanunen şekli mahsusta tanzimi mecburî olmıyan bütün mukaveleler veya şartlar zımnen kabul olunabilir. Borçlar kanunu madde : 1. fık 2.

Bilhassa, taraflar mukavelelerinde sarahat yok ise, iştirâ edilmiş mal bedelinin tediyesini örf ile muayyen şeraitin tahakkukuna tâbi tutmuş, ve bu şartı zımnen kabul etmiş addolunabilir. Kanun, bu halde örfile muayyen bir zaman varsa, bedelin “örf ile muayyen zamanda” tediyesi hususunda tarafeynin zımnen mutabık kaldıklarını

farzettığı içindir ki, bu bedelin o zamanda tediyesini lâzım addetmektedir.

Bedelin tediyesi için ne zaman bir örfün mevcut addolunabileceği, kanunun mûlahaza ettiği esbabi mucibe nazari dikkate alınarak tayin olunmalıdır. Âkitler, ancak hakikaten bildikleri veya olunabilen bir örfü zımnen kabul etmiş sayılmalıdır.

Örf mevcut ta olsa, taraflar bu örfü bilmiyorlar veya bunu kabul etmedikleri hal ve vaziyetin delaletinden anlaşıyorsa, vadeyi yok farzetmek icap eder. Bu halde, bedelin muaccelen tediyesi zararı olur.

Borsalarda resmi simsarlar tarafından yapılan muamelelerde bedelin sureti tediyesi için kat'i mahiyette tessüs etmiş taamüller vardır. Ezcümle, veresiye veya buna benzer bir tabir ile yapılmış satışlarda bedelin hafta sonunda tediyesi adet edilmektedir. Hatta, kayıtsız satışların bu baptaki taamül nazara alınarak, veresiye telakki edilmesi de mümkündür. Fakat, kat'i mahiyeti haiz olmıyan, yani, mümasil muameleyi itiyat edenlerin âzim bir ekseriyeti tarafından daima riayet edilmıyen bir taamülü âkitlerin kabul ettiklerini farzi mahal yoktur. Teamülün şupheli olduğu ahvalde bedel, mühlet yokmuş gibi peşinen tediye olunmak lâzımdır. Teamülün vasfi müyygi mümasil muameleyi yapanların muttariden bir kaideye riayeti itiyat etmeleridir.

İstanbul asliye mahkemesinin kararına göre maden ocağında teslim şartile satılmış kömürlerin tesellüm edilmesi ve bedelin tediyesi için, eksperleri (ehlivukuf) dinledikten sonra, örfen bir müddet bulundugunu içtihat etmiştir. Bu karar Temyiz mahkemesince 1-4-932 tarihinde tasdik olunmuştur. Eksperler ocakta teslim şartile satmış olan kömürlerin, bunun miktarına nazaren mütehavvil bir zamanda kaldırılmasının mutat olduğu mutaalasında bulunmuşlardır. Bu mutalaa, daha ziyade, maden kömürünün ocaktan çıkarıldığından bir müddet sonra kuvveti haruriyelerini kayıp etmesi ve ocaklara,

kömürün terakümünün istihsalati işkâl edeceği mülâhazatı ile kabili izahtır.

Muamelatı ticariyedeki örfün mevcudiyetini tespitte şüphe yok ki eksperlerin reyleri hususî bir ehemmiyeti haizdir ? Ancak bunların şahsî telakkileri örf ve adet telakki olunamaz. Onlar ancak mevcut bir örfü ihbar ederlerse ifadeleri nazarı dikkate alınabilir.

Mahkmenin hukukî bir kaidè olarak kabul edebileceği örfün nasıl tahassul edebileceği hukukta muhim bir meseledir.

En sâlâhiyettar olan müelliflerin mutalaasına göre, (ezcümle Planiol hukuku medeniye. İnci cilt no.kezalih derdesti neşir olan." Borçlar veticaret kanunu mukayesile şerhimiz.Hukukun menbai faslı;) teamül ancak, mahakim kararlarile tesis olunabilir. Mahkemelerin uzun müddetten beri, muttariden ve tarafların zımnî muvafakatlerini kayıt ve tescil suretile veya bilhassa, kanunun boşlugunu doldurmak üzere bir hukuk kaidesi olarak verdikleri kararlar, alâkadarların, mukavelelerin de aksine sarahat konulmamak suretile, umumun kabulüne mazhar olmuş sayılabilir ise örf teessüs etmiş addolunabilir. Taraflar, hususî mukavelelerinde izhar ettikleri sarîh veya ahval ve şeraitin delaletile anlaşılan zımnî arzularile bu teamülü kabul etmedikleri ahval müstesna olmak üzere, onun ile mülzem olurlar. İstanbul mahkemesi ocakta teslim kömür mukavelesinde, mukavelenin mahiyeti hususiyesi icabı, âkitlerin zımnî arzuları itibarile bir mühlet kabul etmiştir.Bu suretle teamülün ilk esasını kabul etmiş oluyor. Eger bütün kömürcüler bu esası kabul ederler ve muttarit bir içtihat ile bu kaidinin mevcut olundugu tespit edilirse bir zaman sonra bu hususta örf mevcut telakki olunabilecektir.

\* \* \*

Mukavele veya örf ile muayyen zamanda, müşteri semeni te-diye etmediği surette bayi, izah ettiğim vechile, semeni dava edebileceği gibi, bu sebeple makaveleyi fesih ve âkidinden tazminat ta is-

teyebilir. (madde : 713). İstanbul mahkemesi, tahlil ettiğimiz kararında, «ticaret kanunun 715 inci maddesinde yazılı olduğu veçhile ifayi tahhüt için mutlak bir müddet tasrih edilmemesi halinde,» yani mezkûr madde kabili tatbik olmadığı hallerde «aktin feshile zarar ve ziyan yeya bunun yerine kaim olacak «fakrı fiat talep olunmak için ticaret kanunun 713 üncü maddesi mucibince resmi ihtarname gönderilmesi lâzım» geldiğine ; ve bu resmi ihbarnamenin «tarihi akte nazaran» semeni tediye ile mebli teslim için «örf ile muayyen müddet zarfında keşide edilmemesi halinde,» müddeinin örf ile muayyen müddetin mürurundan sonra müddeialehyi ifayi taahhüde icbar edemiyeceğine ve bilhassa bu kanunî merasime riyat etmiyen müddeinin aktin feshi ile farkı fiyat talep etmesine hak ve salahiyeti olmadığına karar vermiştir.

Bize göre, semenin tediyesi için örf ile muayyen bir zaman varsa, şuphe yok ki, bu müddet müşterinin lehinedir. Müşteri bu müddet zarfında semeni tediye etmemiş ise tazminata veya tazminat makamına kaim olmak üzere malın rayiç fiatile semen arasındaki farka mahkûm edilebilecektir. Örf ile semenin tediyesi için bir müddet mevcut olunca, mezkûr müddetin inkızasından evvel müşteri, protesto ile ifayi tahhüde davet edilmiş olsa bile, tazminat ile mesul olmaz.

Şu halde, bayi tarafından semenin tediyesi için örf ile muayyen müddetin inkızasından sonra gönderilecek protösto veya mektupta tayin olunacak mühlet zarfında müşteri semeni tediye etmezse kendisinden tazminat veya farkı fiat istenebilecektir. Kanun, bayiin farkı fiat talebi hakkının istimalini bir müddetle takyit etmediğinden, murfûrû zaman haddine kadar bu hak istimal olunabilir. Kanun bayi tarafından tayin edilen kat'i müddet zarfında, müşterinin mebli tesellümden imtina etmesi halinde, bayie, sattığı şeyi daha fazla saklamağa mecbur bırakmamak için, bazı merasime riayetle mebli sattırmak veya mebliin piyasada rayiç bir fiat varsa malı o fiatla sattığını farzederek bedel ile rayiç fiat arasındaki farkı zarar ve zi-

yan olarak müşteriiden talep edebilmek hakkını tanımıştır. Bayi, müşteriye protösto veya mektup ile mühlet vermeden evvel mebi başkasına tekrar satmış olduğu takdirde, mebiin piyasada rayiç fiyatı varsa, yine fikrimize göre, protösto çektiği günkü fiatla semeni mebi arasındaki farkı zarar ziyan olarak talep edebilir. Filhakika, müşteri mukavelenin fesih edilmemiş olması hasebile kendisine bayiinin protestoda tayin ettiği mühlet zarfında semeni bittediye mebiin teslimini istemesi nazarî olarak mümkün ise de bu takdirde bayi piyasadan rayiç fiatile taahhüt ettiği şeyi alarak teslim edebilir. Bunu bizzat müşterinin yapmasına da hiç bir mani yoktur. Netice, gene müşteri bayie piyasa fiati ile taahhüdü arasındaki farkı fiyatı ödemiş olacaktır.

Ticaret kanunun 715 inci maddesi mucibince «mukaveledeki sarahate veya mebiin cins ve mahiyeti ile maksadı iştiraya nazaran müşteri veya bayi mutlaka muayyen bir müddet zarfında ifayi taahhüde mecbur ise, yani meselâ kış mevsimi ve bayram gününe mahsus olmak üzere mal satan kimse veyahut bir vapurun bir limana urayacağı bir kaç saat içinde teslim edilmek üzere mal satan kimse taahhüdünü vaktinde ifa etmez veyahut muayyen bir günde yapılacak mühim bir iş munasebetile ve o işin muaffakiyetini teminen muayyen günde para vermesini taahhüt eden müşteri bu müddetlerin inkızasından sonra ifayitaahhüdetmesimatlubu temin edemeyeceğiaşikâr ise alacaklı borçlu olan «tarafa ihtar vukuuna lüzum kalmaksizin taahhüdün ademi ifasından dolayı 712 ve 714 maddeler ahkâmına tefikan, ve keزالik borçlar kanunun 107 inci maddesi icabi olarak müşterinin iflâs halinde bulunması gibi bir sebeple kendisine mühlet vermekte faide melhuz bulunmayan ahvalde de ihtar vukuuna lüzum kalmaksizin taahhüdün ademi ifasından dolayı 713 ve 714 maddele hükmüne tefikan akdi fesih ile zarar ve ziyan isteyebilir. Müşterizarar ve ziyan olarak mebiyin satış veya piyasadaki rayiç fiyatile bedeli arasındaki farkı ister. Bayi ise senevi % 5 hesabı faiz



isteyebilir. Eğer mahallinde iskonto fiyatı daha fazla ise yani bankalar ticarî senetleri daha yüksek bir faiz mukabilinde iskonto ediyorlarsa bu bedeli de isteyebilir, ve hatta bayi elinde bu paranın vaktü zamanile geçmemesi hasebile iflâs etmiş olmak gibi mühîm bir zarara maruz kalmışsa semeni borçlu olan müşteri bu zararları da tazmine mecbur olur ; meğerki bu taahhüdünü kusuru olmaksızın ifadan aciz kalsın ve bunu ispat etsin. (Borçlar K. maddel05) Mukavele veya maksadı iştiraya nazaran muayyen vakitten sonra işe yaramıyacak mallar mukavelede tayin edilen müdette teslim edilememiş ise zarar ve ziyan ile iktifa edilmek tabiatı maslahata muvafaktır. Bununla beraber bu malın aynen teslimi müşterinin menfaatine daha uygun gelebilir. Meselâ müşteri, kış için satın alacak kömürden yazın da istifade etmesi düşünebilir. Malın aynen teslimini isteyen müşteri muayyen vadede mebli teslim edememiş ise bayii aynen ifayı taahhütte musir bulunduğunu bildirmek mecburiyetindedir. Aksi halde, mukavelenin aynen ifasından vazgeçmiş sayılarak bunu bayiden talep edemez, zarar ve ziyan ile iktifa etmek mecburiyetindedir. (Ticaret kanunu Madde : 715)

Müşteri müddetin inkızasına rağmen mebli aynen istediğini ne vakite kadar bayie bildirebilecektir. Bir kerre muayyen müddetin inkızası gününde bunu bildirebilir? Bize göre müşteri müddetin inkızasını takip eden günde de bildirebilir. Kanunun müşterinin mebli aynen ele geçirmekte artık bir istifadesi bulunmamasına binaen andan vazgeçtiğini farzediyor. Binaenaleyh kendisinin bu feragatını farzedecek kadar bir zaman geçmedikçe veya buna delalet eden bir fiili sebketmedikçe hakkı sakit olmamak tabiidir.

Hülâsa, ticaret kanunun tahlil ettiğimiz maddeleri borçlar kanunun ahkâmı umumîyesini tadil etmeyüp, bunu teyit ve ticarî satışlara tatbik etmektedir.

Müşteri balada beyan ettiğimiz bir hal müstesna olmak üzere, müruruzaman haddine kadar bayii ifayı taahhüde davet edebilir, ve

ifayı taahhüt etmiyen bayie karşı tazminat isteyebilir. Bayi ise kayıt ve şartsız mürurüzaman haddine kadar semeni dava edebilir. Semeni dava eden bayie karşı müşteri mebiyin teslimi def'inde bulunabilir.

Bayie feshi ihbar etmemiş ise veya mukavelenin mahiyetine göre bu feshi farza imkân bulunmamış ise bunu teslim ile mükellef kahr.

**Mustafa Reşit**  
**Hukuk fakültesi müderrislerinden**

## Müruru Zaman

Müellifi : Von Tuhr.

Nakleden : S. Ş.

I.— Alacağı dermeyan edebilmek selâhiyeti zaman noktasından müruru zamanla tahdit edilmiştir. İddiasını uzun zaman dermeyan etmeyen alacaklı alacağını gaip etmezse de (1) borçlunun rizası hı-lafına istifa edebilmek imkânını kaçırmış olur. Müruru zaman ve aynı haklarda buna tekabül eden iktisabi müruru zamanda vaz'i kanun zamanın islâhkâr kudretini tanımıştır. Uzun zaman devam eden haksız bir vaziyet nihayet hakiki hayatın da tabi olduğu kuvvet ile nizami bir hal iktisap etmektedir. Bu inkilâp iktisabi müruru zaman-da ki zilyedin haiz olmadığı hakkı zamanın geçmesile iktisap eyle-mesi, adi müruru zamanda istimal edilmeyen alacağın tenfiz kabi-

[1] Bir mehil içinde yapılması lâzım gelen muamele bir dava ikamesinden ibaret ise bunun ademi ifası müruru zamanın neticelerine muşabih neticeler husule getirir. Bununla beraber müruru zaman gerailt ve neticeleri itibarile bir sukutu hak müddetinin fevt edilm-sile olan sukutundan esash surette ayrılır. Bilhassa müruru zamanın cereyanına mani olan sebepler, madde 132 ve ikrarla kal'i madde 133 numero 1 sukutu hak müddetlerinde cari değildir. Netice itibarile farka gelince sukutu hak müddetinin kuvvetile alacak sakıt olduğu halde müruru zamanı ancak bir defa tevellüt eder. Bundan dolayıdır ki bir sukutu hak müddetinin müruru resen nazara alınır. Müruru zaman ise 140 inci madde mütebince ancak müddei aleyh tarafından dermeyan edildiği surette tetkik edilir. Fon Thur sahife 557.